

Передплата

на «РУСЛАНА» вноситься:

в Австрії:

на цілий рік . . . . . 20 кор.
на пів року . . . . . 10 кор.
на чверть року . . . . . 5 кор.
на місяць . . . . . 1-70 кор.

За границею:

на цілий рік . . . 16 рублів
або 36 франків
на пів року . . . . 8 рублів
або 18 франків
Поодинокі числа по 16 сот.

РУСЛАН

«Вирвеш ми очи і душу ми вирвеш: а не возьмеш милость, віра не возьмеш, бо руске ми серце і віра руска.» — З Русланових псалмів М. Шашкевича.

Виходить у Львові що дня
«Рім неділь і руских свят
і 2½ год. пополудні.

Редакция, адміністрація і
експедиція «Руслана» під ч. 1.
п. Домбровського (Хорунщини). Ек-
спедиція місцева в Агенції Со-
коловського в пасажі Гавсмана.

Рукописи звертає ся лише
на попереднє застереженє. —
Рекламації неопечатані вільні
від порта. — Оголошеня зви-
чайні приймають ся по шні
20 с. від стрічки, а в «Наді-
сламі» 40 с. від стрічки. По-
дяки і приватні донесеня по
30 с. від стрічки.

Голос палати вельмож.

(X) Саме перед відкриттям державної ради, в суботу, зібрала ся вельми численно палата вельмож, щоби перед відкриттям делегаційної сесії висловити свій погляд про угорську програму війскову, її зміст і досяглість. Президент палати вельмож, кн. Альфред Віндінггрец, вніс інтерпеляцію в сій справі до правительства, підписану 67-ма членами палати, міністер-президент др. Кербер відповів зараз на сю інтерпеляцію, на внесене гр. Туна ухвалено розправу над сею відповідю, а сам інтерпелянт промовляв в розправі, яка тим і закінчила ся. Кн. Віндінггрец і товариші бажали перед сесією спільної репрезентації державної сим дати нагоду правительству, ще раз ясно і рішучо висловити погляди сегобічної половини монархії про спонукку і вислід угорського пересиленя, не пересуджуючи компетентної діяльності делегацій. Всеж таки треба признати, що так само інтерпеляція, як і відповідь д-ра Кербера а відтак і промова кн. Віндінггреца намічують вже задалегідь дорогу, на яку повинна вступити австрійська делегація.

Міністер-президент др. Кербер покориствував сею нагодою, щоби ще раз зовсім ясно і рішучо зазначити, що зміна угорських законів в обидвох половинах монархії може послідувати лише законодавним способом, позаяк ці закони, хоч формально спосібні, однак творять угодові відносини, на яких основують ся делегації як парламентарна репрезентація і спільні міністерства яко виконна власть спільних справ. А на се вказує та обставина, що на случай незгідности що-до ухваленої делегації з другою має відбувати ся спільне засіданє і спільне голосованє, а се має бути неперечно одноцільна парламентарна інстанція для цілої монархії. Погляди правительства не змінили ся зовсім, говорив далше др. Кербер, що одноцільна управа, провід і організація армії прислугують виключно цісареві, а замірені що-до спільного війська реформи ще не є наконечно уложені і будуть зазначені розпорядками, які зовсім не суперечать даним державно-правним відносинам і не тикають ся в нічім зверхньої і внутрішньої одноцільности війська, его підвалини і традиції. Гадку розділу армії назвав міністер-президент прямо злочинном супроти монархії і заявив, що як довго угодові закони мають свою вагу, не може ніколи дійти до розділу, а національні змаганя не зможуть ніколи довести до розладу.

Так само і кн. Віндінггрец заявив, що одностороннє знаціоналізованє спільної армії дало би конечно привід державній радї австрійській, взяти під розвагу взаємини в достарчуваню квоти на спільні потреби монархії.

При тим не треба забувати, що наконечно рішенє що-до всіх змагань Угорщини у війскових справах спочивав в руках делегації, котра ухвалює квоту на спільні потреби монархії. Отже колиб Угорщина

бажала перевести націоналізацію, а властиво мадаризацію свого війська, тоді може австрійська делегація відказати сеї поважної квоти, яку дає Австрія на спільні потреби. Зазначене сего погляду в палаті вельмож так з боку австрійського правительства, як і самої палати має велику вагу іменно в тій хвилі, коли делегації починають свої наради.

В угорській опозиції викликала та справа нове роздратованє, однак оно буде обертати ся лише в протестах проти уживаня в Австрії термінів: монархія, половина держави, позаяк Мадяри вважають Угорщину окремою державою, а не половиною держави, що в їх очах є обидою, в так само делегацію уважають лише яко комісію чи виділ, що виходить з вибору угорського. Однак можна сподівати ся, що се не буде понуккою до нового спору, тим більше, що кн. Віндінггрец не залишив віддати низький поклін «старинній і поважній» угорській конституції, а навіть міністер-президент др. Кербер у відповіді на інтерпеляцію так зближив ся в поглядах про прерогативи Корони у війскових справах, що майже віддалив ся від свого попереднього. До тогож обидві сторони австрійська і угорська відчуввають потребу закінчити сей державноправний спір і тим можна пояснити, длячого в палаті вельмож обмежили ся в сій важній справі лише до одної бесіди.

Але і з відповіді міністра-президента і з промови кн. Віндінггреца проглядає велика обережність що-до оцінки зроблених, хоч ще не уложених наконечно уступок в користь угорських домагань і они заспокоюють себе тим, що рішучі зміни не посліднують, поки мають вагу угодові, як і тим, що тоді взяли-б під розвагу справу спільної квоти. Однак безсилність і бездійність австрійської ради державної може дати Мадярам заохоти дальше поступати раз обраною дорогою, поки не добиють ся бажаної мети.

Промова пос. о. Богачевського

на 39. засіданю сойму з дня 22. жовтня с. р. при звіті з чинностей III. департаменту що-до краєвого господарства.

(Конець)

І тут ще, мої Панове, три річи годить ся мені зазначити. Перше, що великі общари так громад як і поодиноких господарів навіть при гоєтнянці в повіті долінськїм є дуже квасні, дуже непожиточні і якби бородавками, купинами покриті; а виборці на моім посольскім звіті жалували ся передо мною, що ніхто не поучає їх, ніхто не дає їм ради і помочи, які суть услівя, щоби можна отримати медіорацію, щоби ґрунти квасні поправити. Думаю, і в тим згодять ся всі Панове, що в першій лінії до того повинні бути покликані Виділи повітові, зглядно маршалки, бож они люблять називати ся господарями повіту, а що то за господар, если такі річи видить, а жадної на то ради не дає. Також ніхто не приступить в повіті долінськїм до регуляції Сьвічи, Лїмниці і Чечви, хотяй ті річи страшні спустошеня роблять в повіті долінськїм.

Друга річ, на котру жалував ся один учасник на моім звіті посольскім, т. є що при регуляції Лїмниці в повіті калускїм, ті найнижші робітники т. зв. тамарі, страшно лихо платні і використувані, так що минушого року мусіли хопити ся страйку.

По трете, не завадить хотяй в короткости зібрати і повторити надужитя, котрі зайшли при регуляції Вислока і Пильниці, о чім я вже обширїйше вяснив в моїй недавній тут інтерпеляції.

Там була спілка водна, господаровала 6 чи 12 літ так, що гроші потратила, довги великі затагнула. А коли повстала нова спілка в марцю, то не дістала жадних рахунків. Нова спілка висилає поданє до Виділу краєвого і до Намісництва, але ані сдвн ані друге, ані пари з уст не пустило. А що більше, один п. староста при намісництві наклоняв громаду, щоби то було «Schwamm d'tüber». Думаю, що такі річи не повинні мати місця.

Ще одну річ хочу обговорити, іменно спілки ошадности, а то системи Райфайзена, остаючи під патронатом Виділу краєвого, котрим неодна маю тут закинути.

Іменно по перше нерівномірне число. Всіх спілок є 177 — як читаємо в звіті — з того польських 2/3, а руских лишдо 1/3 часті.

Дальше дуже хибним оказав ся для нас § 10. інструкції, котрий заснованє спілки райфайзенівської залежним робить від опії Виділу повітового.

Бож розуміє ся, мої Панове, котра громада задля своїх політичних переконань, задля виборів ласки не має у Виділі повітовім, така громада спілки райфайзенівської ніколи не дістане.

Дам на се кілька примірів.

Громада Хишевичі, повіта рудецкого, в падолистї р. 1900 подала до Виділу повітового просьбу о заснованє спілки ошадности. На відповідь чекала громада рік, а дня 16. падолиста 1901 приїхав до села п. др. Стефчик і відбули ся збори членів, котрі рубли своїм маєтком; на настоятелів вибрано 2 священників і то може було нещастєм, що священників руских, 15 членів власноручно підписало ся і забезпечило спілці 6.000 К вкладок щадничих. А до того ще каснер відповідний зложив в грудні ієніт у Львові і була надія, що спілка буде принята під патронат.

Тимчасом рескриптом з 17. січня 1902 Виділ краєвий відмовив заснованя спілки а то длятого, що Виділ повітовий з особистої аніи видав некорисну для громади Хишевичі опінію!

Так само і громада Волчухи тогож повіта. Коли 7. лютого 1901 подала о заснованє спілки, то поданє єї лишило ся без успіху і без відповіді.

Однак коли в Родатичах латиньскій священник подав о то само, то спілка до двох тижнів була вже заснована. Повадто дістала громада Волчухи відповідь, що позаяк є спілка в Родатичах, то спілки в Волчухах цілком не треба.

Так само задля безвідставної і нанасливої опії Виділу повітового відмовлено заложєня спілки в Торках, повіту перемиского, в Колоколинї, рогатиньского повіту, в Дулібах, в Грабівцї, стрийского повіту і хто би ті всі громади вичислив?

В Підпечарах, повіту товмацкого, віддано касу в руки махера, зненавидженого експїята

Лащуна, а ошентативно поминаю нового і по-рядного віта з новою радою, котрий на підставі ухвали ради громадської заложив особну касу і мав вже більше як 100 членів, однак не зі-став прийнятий під патронат Виділу краєвого.

Здає ся мені, мої панове, що тим всім на-дужитям і деморалізаціям належить кінець вже раз положити і спілкам, котрі не зістали прийняті під патронат Виділу краєвого, а котрі гарно розвивають ся, дати можливість ще ліпше розвивати ся.

Для того позволю собі Високій Палаті по-ставити кілька внесків, чи там резолюцій, змі-рюючих до зміни деяких параграфів так в ін-струкції, як в регуляміні і в приписах.

Іменно ставляю внесок, щоби в §. 1. в точ-ці 3. по словах «підмагати спілки» додати сло-ва «основані на підставі взірцевого статуту, о скільки того зажадають». В §. 2. в уступі 3, вношу слова «належним до патронату» вичер-кнути, а на їх місце ухвалити слова: «заложе-ним на підставі взірцевого статуту». Так само вношу цілий § 3. опустити. В §. 10. вношу опустити слова «на підставі опінії властивого Виді-лу повітового». В §. 12. по словах «бюро патро-нату подає спілки» вношу додати слова «засно-ваним на взірцевім статуті, котрі о то будуть просити за зворотом коштів». В §. 18. вношу, щоби додати слова: «Постановами сего парагра-фу обовязані спілки, заложені на підставі взір-цевого статуту, котрі користають з §. 22 і 24 сеї інструкції». В §. 24. місто слів «приняти до патронату Виділу краєвого» вношу умістити сло-ва «засновані на підставі взірцевого статуту». Так само у всіх місцях, де є написано в інструк-ції, іменно в §. 1, 7 і 8, вношу замість слів «під патронатом Виділу краєвого» умістити сло-ва: «заложені на підставі взірцевого статуту». Так само і що до приписів, вношу місто слів «належать до патронату Виділу краєвого», умі-стити «зістали засновані на взірцевім статуті».

Ще пару слів випадає мені висказати о цїсарско-королівськім Товаристві господарскім і о кулках рільничих.

Отжеж сконстатовати можна і треба, що ті товариства розвивають ся дуже красно. Роз-вій той мають ооа ті товариства завдячити значним субвенціям, які отримують так від краю як і від держави. З тої однак причини маємо право домагати ся, щоби они не зверта-ли ся против народа руского, а служили всім верствам людности. На жаль однак так не є, бо огери і бугаї господарских товариств находять ся по найбільшій часті по дворах, а премії і субвенції уділяють ся тим, котрі добре справу-ють ся при виборах.

Впрочім все те дуже вимовно висказали тут дня 5. вересня с. р. пп. Стапінський і Гу-рик, а бесіди пп. Брикчиньского, Козловского, а навіть і Мілевского, хотий я дуже добре слухав їх, цілком мене не переконали. Противно, до слів пп. Стапінського і Гурика позволю собі ще щось додати.

Головою ц. к. Товариства против волі чле-нів руских, вибрано колегу нашого п. Козлов-ского, котрий минулого року підняв так дуже тяжку працю, а після мого розуміння непотрібну, бо против руского народа вимірену, бо у східній рускій часті краю підняв подорож політичну. Під его проводом відбула ся дня 24. червня в Товмачи „wystawa przegladowa bydla wlosciań-skiego i przemyslu powiatowego“ і при тій нагоді виголошували ся бесіди цілком не економічні, але політичні.

(П. Козловский: Де се було?) В Товмачи. Так само було піднесене навіть в вашій часописи Przedświt, не в тім льондонськім, але львівськім, де з початком вересня с. р. при на-годі заложеня складу кулка рільничого в Гали-чи уміщена є нотатка, в котрій каже ся, що склеп заложено для борби з найсердечнішими, з 2 сторон. Нема сумніву, що ті найсердечніші є: одні то жида, а другі то таки ми «misera tu-thenica contribuens plebs».

Також субвенції межі польськими а руски-ми товариствами господарскими повинні бути рівномірно розділені, а того нема. На кружки рільничі польські видає ся 32.000 К, а на руску „Просьвіту“ 6.000 К, для польских товариств культури краєвої 29.600 К, а „Сельский Господар“ 300 К. На видавництво часописий рільни-чих польских 6000 К, рускому „Господареві“ нічо.

Що більше, намісництво навіть не позво-ляє товариству «Просьвіта» провадити бюра по-середництва праці, староства відмовляють кни-жочок службових руским селянам, їдучим до Німеччини за зарібком, староста Коростеньский в Сокалі, без підстави закаує віче просьвітно-економічне в Жужели, староство в Підгайцях задля благої причини, що там підлога нема, за-каує провадження склепу в Богатківцях селянці Марії Жмуд, а навіть ще жандармів насилас. Думаю, що тим способом далеко не зайдемо. Закиньте, Панове, політику зі справ економічних, закіньте секатуру, закіньте несправедливість, бо таким способом не двинемо краю з упадку.

З тої причини ми аві того звіту до відо-мости прийняти не можемо, аві за резолюціями голосувати не будемо. Я скінчив.

Др. Кербер а Мадяри.

На заяву др. Кербера на посліднім засіда-ню палати панів, що «про намірені реформи в Угорщині він знає, але они еще не усталені остаточно, а на всякий спосіб не м жуть нару-шати внутрішної і внішної єдності армій» — на-ступила, як можна було сподівати ся, відповідь з мадарської сторони. Ся відповідь, а радше ре-вентрація не заповідає нічого доброго для австро-угорских відносин, а випала надсподівано остро і рішучо навіть з міродатної сторони.

Отже на вчерашнім засіданю угорского

сойму пос. Годош, навязуючи до послідної дис-кусії в австрійській палаті панів, виводив, що така дискусія зовсім не причиняє ся до по-ліпшеня відносин і зміцненя угоди з р. 1867. Там сказано було, що цілію тої угоди є удер-жанє одноцілности монархії, а тимчасом як-раз сей закон переломав сю систему єдности, а завів дуалїзм, дві самостійні держави. Бесідник цитує параграфи і доказує, що становиско ав-стрійского президента міністрів і кн. Віндїшгре-ца було ошибочне.

Президент міністрів гр. Тіса зая-вив, що уважав би занедбанєм свого обовязку, колиб з того місця не заняв ся сумними яви-щами, на посліднім засіданю австрійской пала-ти панів. На кождім кроці,—казав — стрічаємо ся з ремінісценціями централістичних сил, ко-трі вже викликали стілько небезпечностей, а їх нове виступленє могло би наразити народ і пре-стол на нові небезпечности. (Потакування). Два рази они вже в короткім часі наводили найбільші небезпечности, а оба рази те саме привязанє короля до конституції і угорского народа отво-рило дорогу ратунку. Гр. Тіса підносить в нал-ких словах привязанє короля до угорского на-рода, якого дав докази в посліднім часі кілька разів. Тож на Угорщині находили ся завжди такі мужі, які не допустили до заколоченя супо-кою і причинювали ся до удержаня єдности. Наміри розірвати сю єдність не удавали ся до тепер, мимо замотаних відносин в Австрії і єї стремлень до задирок з другою половиною дер-жави. Прямо засліпленєм видає ся се, коли за-мість працювати над зміцненєм підстав держа-вного життя у себе дома, міродатні чинники ста-рають ся своїх сил уживати задля виконаня впливу на Угорщині (бурливі оплески в цілій палаті) та хочуть надати угодовим законам таку інтерпретацію, яка мусить стрітати ся з відпертєм у всіх сторонництв на Угорщині (оплески).

Реформи, які стали заповіджені, не є впра-вді — як се підняє презес австрійского кабінету — переведені, але они находять ся в пригото-влюючій стадії, а було би прямо нельояльним і недостатком пошани для сторони, колиб хто-небудь хотів підносити якісь сумніви що до здійсненя всего того, що тут я заявив в іме-ни Коропи. Хотий президент міністрів знає — як се сам сказав — про всі ті реформи, бо я ділав льяольно і отверто супротив него, то не на те, щоби мішав ся до справ, які є виключно справами межі Короною а угорским народом. Покликуванє ся на гр. Андрюшого не має основи, бо як-раз він висказував ся, що народ мусить поглотити в себе армію. Всі реформи, які мають бути переведені, мають дове-сти до сеї цілі. Є они природним наслідком законів з р. 1867.

Переважаюча більшість палати стоїть на засаді законів з р. 1867. Думаю і надію ся, що на Угорщині найде ся більшість і правительство, оперте на сих основах, яке буде бороти ся про-

ЗАПИСКИ ЛІКАРЯ.

Переклала Маруся Полтавка.

(Дальше).

Недавно ми хоронили нашого товариша д-ра Стратонова. Тиждень перед тим він пере-водив у приватнім домі трахотомію і, виемокту-ючи з розрізу трахеї дифтеритні болонки, зара-зив ся сам дифтеритом; він вмер молодим, силь-ним і енергічним, і ся смерть жажала нас своєю несподіваностию й швидкостю.

В капличці стояла його домовна, обвішана непотрібними вінками. Пахло ладаном, під скле-пенням завмирала «вічная память», до вікон долітав шум і грохот міста. Ми стояли довкола домовини —

І мовчки дивились мерцєви в лице
Про завтрішний день помисляючи....

Після нього лишилась удова, діти; аві до них, аві до него, нікому не має діла. Місто поза вікнами шуміло байдужно й метушливо і, зда-валось, що колиб встелено усі улиці трупами, — воно жило би тим самим метушливо, з осере-

дженням у собі жатєм, не відріжняючи поглядом трупів від камінного бруку...

«Чи служать лікарі суспільности, чи ні?»

Після рахунку д-ра Гребенщикова від за-разливих недуг умирає 37% російских лікарів взагалі і коло 60% лікарів земських з окрема. В 1892. році половина усіх померших земських лікарів вмерло від сипного тифу. У яких денер-вуючих умовах проходить діяльність лікаря, можна було досить добре бачити з попередних розділів. Проф. Сікорський на основі офіціальних даних досліджував питанє про самоубійство ро-сійских лікарів. Він найшов, «що в роки від 25 до 35 літ самоубійства лікарів становлять 10% звичайної смертности, се значить, що в такі роки „з десяти померших лікарів один вмирає від самоубійства“. Число се так страшне, що здаєть ся неімовірним. Але от другий дослідник др. Гребенщиков, на основі иншого материялу і цілком незалежно від проф. Сікорського, прийшов до виводів, які майже не ріжнять ся від виводів проф. Сікорського; після Гребенщикова за роки 1889—1892 самоубійство становило 3, 4 проц. смертей лікарів взагалі і більше 10% смертей всіх земських лікарів.

Проф. Сікорський заняв ся дальше зіста-влянем своїх даних з даними инших фазів Ро-сії й західної Європи. виявлялось, що російські

лікарі мають сумний привілей зай-мати перше місце в світі після числа самоубійств». При сїм замітна така обста-вина: лікар, що рішив ся на самоубійство, зу-мів би лекше, чим хто небудь другий, вибрати собі найменше болючий рід смерти; в дійности оказуєсь, що навпаки в самоубійствах лікарів поражуючо часто фігурують найбільше мучачі роди смерти: отроєнє стрихніною, сїрчанім і карболовим квасом, проколюванє сердца трока-ром і т. п. «Очевидно — замічає проф. Сікор-ський — значне придавленє інстинкту самоохоро-ни — робило для нещасних товаришів однаково добрим всякий спосіб вкороченя життя, щоби лише діпнати мети».

Так лікарі «служать суспільности» і слу-жба ся не є із особливо легких і покійних. А от яка доля жде лікарів, що «відслужили суспіль-ности». В нас єствує лікарська каса запомоги, основана проф. Я. А. Чистовичем. Передо мною друковані протоколи засідань комітету каси за 1896 рік. Ось вам два вїмки з них: «Предета-влено просьбу учасника каси М. А. Висоцького, назначено йому пенсії з огляду на брак засо-бів до життя й неможчлвість через недугу зай-матись практикою. Д. Висоцкий, колишній ашинський міський лікар, в віці 59. літ, не має ніякого майна, не одержує державної платні, не

